

Борис Радаковић, историчар

Меморијални музеј на Мраковици

Злоупотреба холокауста у муслиманској ратној пропаганди: Студија случаја „Приједор 1992“

Апстракт: Муслиманска ратна пропаганда настојала је током грађанског рата у БиХ, да конструише теорију о „новом холокаусту“. Тако су Муслимани постали нови „Јевреји“, а Срби нови „нацисти“. Помоћу западних лобистичких агенција, муслиманска страна успјела је да преко медија, хуманитарних организација и одређеног броја важних политичара, западној јавности дистрибуишу антисрпску пропаганду, злоупотребивши тако и сјећање на холокауст. Аутор је на основу историјских извора и стручне литературе показао развој наратива о наводном „новом холокаусту“ над Муслиманима у БиХ и Србима као новим нацистима, са акцентом на територију данашњег Града Приједора. Преко историјских извора прати форсирање тог наратива до данас и лоцира организације и појединце који су учествовали и који данас учествују у одржавању поменутог наратива.

Кључне ријечи: холокауст, „нови холокауст“, злоупотреба, ратна пропаганда, логори, „новинарство привржености“, „бијеле траке“, Трнопоље, Омарска, лобистичке фирме

Злоупотреба холокауста на примјеру Приједора током грађанског рата у БиХ

Након што су војска и полиција Српске Републике БиХ одбили напад муслиманско-хрватских снага на Приједор 30. маја 1992. године, истог дана на Радио Приједору прочитан је проглас у којем се каже да „од грађана који су лојални Српској Републици Босни и Херцеговини, тражи се да на својим кућама видно истакну бијеле заставе.“¹ У обавјештењу се наводи да „сви грађани“ истакну бијеле заставе јер су у току биле борбе са разбијеним муслиманско-хрватским снагама, тако да се бијела застава налазила и на кући аутора овога

¹ „Радио Приједор о нападу на град 30.05.1992.год. [eng esp sub]“, ратни снимак са Радио Приједора од 30. маја 1992. године, трајање снимка 1:10, доступно на <https://www.youtube.com/watch?v=KST0bCXnOrg> приступљено 2. 12. 2022.

рада. Бијеле заставе имале су за циљ препознавање цивилних локација у односу на војне мете у урбаном ратном подручју. То се види и из наредбе српског Крижног штаба Приједор након напада муслиманских снага у Хамбаринама 22. маја 1992. на аутомобил са резервистима ЈНА.² Наиме, након убиства двојице и рањавања четворице резервиста, издата је наредба од стране Кризног штаба да се сво нелегално оружје одмах мора предати у касарну *Жарко Згоњанин* и да током „предаје оружја, на возилу којим се буде враћало нелегално набављено наоружање, потребно је истакнути бијелу заставу како би припадници органа безбједности знали приступати у складу са својим овлаштењима и наређењима.“³

Муслиманска пропаганда је искористила ове догађаје у Приједору и бијеле заставе за своју конструкцију о геноциду и новом холокаусту, додајући и бијеле траке да би слика била сугестивнија. Први нама познати новински чланак у којем се судбина на српског становништва Приједора настоји упоредити са судбином Јевреја током Другог свјетског рата, објављен је у сарајевском *Ослобођењу*. У чланку од 15. јуна 1992. године, под насловом „U logorima 10.000 ljudi“, између осталог је писало да у „конц-логорима“ у Трнопољу, Омарској и Приједору „четници држе у заробљеништву више од 10.000 људи „ и да су у тим „логорима“ Муслимани „морали носити бијелу траку око руке“.⁴

На подручју Приједора након напада муслиманско-хрватских снага, формирана су три сабирна центра *Кератерм*, *Омарска* и *Трнопоље*, кроз које је прошло више хиљада становника Приједора Муслимана и Хрвата. Кроз прва два сабирна центра углавном су прошли они који су учествовали у нападу на Приједор или били осумњичени за улествовање у нападу. У Трнопољу су углавном били смјештени цивили и они за које се утврдило да нису учествовали у ратним дејствима.⁵ Услови у тим сабирним центрима нису били нормални, али на читавој територији Приједора осјетиле су се посљедице рата и несташница већине потрепштина за нормалан живот. У сабирним центрима *Кератерм* и *Омарска* било је случајева злостављања и убистава људи који су се налазили у њима, али то није било

² Убијени су Радован Милојица и Раде Лукић, а рањени су Ратко Милојица, Синиша Мијатовић, Недељко Антуновић и Миленко Лулић. Посљедња двојица рањених били су Хрвати. - Б. Радаковић, „Грађански рат на територији Општине Приједор 1992. године“, у: *Република Српска у Одбрамбено-отаџбинском рату – Историјски преглед*, Друго измјењено издање, (Бања Лука: РЦИРЗ, 2018), 114.

³ „Ратни дневник“, *Козарски вјесник*, 29. мај 1992, копија документа у посједу аутора.

⁴ „U logorima 10.000 ljudi“, *Ослобођење*, Сарајево, 15. јун 1992. Документ у посједу аутора.

⁵ РЦИРЗ, Приједор, „Извјештај о раду Станице јавне безбједности Приједор за посљедњих 9 мј. 1992.г, Министарство за унутрашње послове Центар служби безбједности Вања Лука, Станица јавне безбједности Приједор, бр. 00633748.

плански и системски спровођено, тј. ти сабирни центри нису имали улогу „логора смрти“ како су били представљени у западним медијима. У сабирним центрима Омарска и Кератерм било је појединачних убистава, а у Кератерму је дошло до веће ликвидације 23/24. јула 1992. године. Према до краја нејасним разлозима, тада је ликвидирано између 100 до 200 мушкараца. Долазило је и до ликвидације група које су из сабирних центара вођене на размјену за српске војнике и цивиле. Ипак, то су били инциденти које су изазвали појединци или групе припадника српских снага, а који нису поштовали наређења претпостављених. У свим тим ликвидацијама страдало је око 1000 муслиманских и хрватских цивила и војника, који су боравили у поменутих сабирним центрима.⁶ Да у приједорским сабирним центрима није спровођено истребљење муслиманског и хрватског народа, потврдио је Алија Изетбеговић у разговору са Бернаром Кушнером.⁷ Сличних сабирних центара и затвора било је и на страни муслиманско-хрватске коалиције, а у њима су били смјештени српски цивиле и војници.⁸

Муслиманска страна је 23. јуна 1992. године, потписала уговор са америчком лобистичком фирмом „Радер Фин“, како би привукла америчку владу и јавност на своју страни. У сарадњи са америчким, британским и француским медијима, основали су „босански центар за кризну комуникацију“. То је подразумевало низ активности у корист муслиманске стране у грађанском рату, као нпр. рад на медијском имиџу тадашњег муслиманског министра спољних послова Хариса Силајџића; слање, „факсова са

⁶ M. Begić, *Genocid u Prijedoru – Svjedočenja*, (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2015), 20.

⁷ „Кушнер је питао Изетбеговића: 'Током састанка (са француским председником Митераном) споменули сте постојање 'логора за истребљење' у Босни. Поновили сте то пред новинарима. То је изазвало поприличну гужву широм свијета. Франсоа Митеран послао ме је у Омарску и посјетили смо друге затворе. То су ужасна мјеста, али у њима људи нису систематски истребљивани. Да ли сте то знали?' Изетбеговић је Кушнеру одговорио: 'Да. Мислио сам да би моје ријечи могле проузроковати бомбардовање. (...) Да, покушао сам, али изјава је била лажна. Није било логора за истребљење ма колико та мјеста била ужасна.'" - Закључни Извјештај Независне међународне комисије за истраживање страдања Срба у Сарајеву у периоду 1991-1995. године, (Бања Лука: 2020) 467-468. Доступно на: <https://www.incomfis-sarajevo.org/wp-content/uploads/Concluding-report-Serbian-language-Srpski.pdf>

⁸ Италијанска новинарка и публициста Џин Тоски Марцани Висконти, записала је свије утиске о затвору Виктор Бубањ у Сарајеву: „Са нобеловцем Ели Визелом обишли смо логоре у Босни. Мањача се није могла поредити са оним што ћемо видети касније у Сарајеву у логору 'Виктор Бубањ'. Полукасарна, полуробијашница... Српски заробљеници њих 250 затворени у малим ћелијама са белим плочицама стајали су у мраку и на мразу... Личили су на рибе на сувом. То су сада биле животиње, а не људи, бића која су реаговала само на природне нагоне.“ – Цитирано према: М. Милутиновић, *Рат је почео ријечима – Босна и Херцеговина деведесетих*, (Бања Лука: Независни Универзитет Бања Лука, 2010) 396.

вијестима“ о развоју ситуације у Босни и Херцеговини на преко 300 адреса, у које се убрајају најистакнутији свјетски медији и чланови парламената; организовање конференција за медије, организовање састанака Силајџића са истакнутим западним политичарима попут Ала Гора и Маргарет Тачер; пласирање чланака на странице великих западних писаних медија итд. Све то лобисти из „Радер Фина“ радили су по закону САД-а, а у својим шестомјесечним извјештајима америчком Министарству правде изјаснили су се да управљају „политичком пропагандом“ за „републике Хрватску, Босну и Херцеговину, и Косово“.⁹ Такође, Алија Изетбеговић је у јуну 1992. године, повукао паралелу између рата у БиХ и холокауста над Јеврејима када је преко француског филозофа јеврејског поријекла Бернара Анрија Левија, поручио француском предсједнику Митерану: „Ми смо варшавски гето, видите ли? Да ли ће свијет заиста дозволити да варшавски гето још једном умре?“¹⁰

Већ 24. јуна 1992. године, америчке дневне новине *The Philadelphia Inquirer* објавиле су чланак у којем се тврдило на основу доказа „на први поглед“ (*prima facie*) да су „босански муслимани држани у концентracионим логорима“. Наводни докази су дошли од стране муслиманског адвоката Златка Хуртића, који је наводно имао 120 изјава свједока. Иако новинар Дан Стетс који је објавио ту вијест, није могао да потврди Хуртићеве податке о наводно 40.000 убијених Муслимана крај ријеке Дрине и 70.000 који су се још налазили у наводним логорима, није се двоумио да то окарактерише као „кампању системског истребљења“. ¹¹ Иначе, поменути Хуртић је био у служби муслимаске пропаганде и владе. Наиме, један је од организатора протеста у Сарајеву пред почетак рата. Према ријечима Зорана Пајића, тада професора Правног факултета у Сарајеву, Хуртић је учествовао 5. априла 1992. године у преговорима са командатом „плавих шлемова“ и шефом Цивилне

⁹ Закључни Извјештај Независне међународне комисије за истраживање страдања Срба у Сарајеву у периоду 1991-1995. године, (Бања Лука: 2020) 467-468. Доступно на: <https://www.incomfis-sarajevo.org/wp-content/uploads/Concluding-report-Serbian-language-Srpski.pdf>

¹⁰ Исто, 807.

¹¹ „On 24 June 1992, a front report from Dan Stets of the Philadelphia Inquirer in Sarajevo, had already revealed prima facie evidence that Bosnian Moslems were being held in 'concentration camps'. The claims and details came from Zlatko Hurtic, a Bosnian lawyer who had 120 statements from witnesses and represented a coalition of human rights groups called 'Save Humanity'.“.... „Stets had seen the list, but he could not verify personally Hurtic's claim that "40,000 have been murdered along the Drina River and that another 70,000 are still in concentration camps". Yet documentation prepared by "Save Humanity" and seen by Stets was detailed enough to confirm at least the existence of camps and what the Inquirer was willing to headline as 'a systematic extermination campaign'.“ – N. Gowing, *Real Time Television Coverage of Armed Conflicts and Diplomatic Crises: Does it Pressure or Distort Foreign Policy Decisions*, (Cambridge: The Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy - John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 1994) 30.

мисије УН-а. Ту је од њих затражено да издејствују да Савјету безбједности успостави међународни протекторат над БиХ.¹² Такође, неко вријеме је обављао дужност аташеа за хуманитарна питања у муслиманској амбасади БиХ у Загребу, неко вријеме без званичног рјешења о постављању на то мјесто, а од 4. октобра 1993. године са рјешењем Министарства иностраних послова тзв РБиХ, број 2478.¹³

Неки муслимански политичари на територији коју су држали Срби, скоро несметано су могли да пропагандно дјелују према западним медијима. Према личном признању, то је током рата чинио и предсједник Странке демократске акције (СДА) у Бањој Луци Мухарем Крзић. Наиме, он и његове колеге имале су добар однос са америчком амбасадом у Београду још од 1990. године, а несметано их је посјећивао први секретар амбасаде Хенри Кели (Henry Kelly). Они су многе информације факсом достављали амбасадама САД-а и Турске у Београду. Према Крзићевом признању српска страна је то трпјела иако је ишло на њену штету. Крзић је преко посредника податке достављао и Мухамеду Шаћирбеговићу, који је био муслимански представник у Уједињеним нацијама. Једна од фабрикованих информација достављена Шаћирбеговићу, била је и она од 24. јуна 1992. да Срби у Босанском Новом држе затворене Муслимане на фудбалском стадиону и да и овдје сви носе бијеле траке.¹⁴

Најважнија Крзићева агитација биће према поменутом новинару Роју Гутману, који је писао за утицајне америчке новине Њуздеј (Newsday). Након позива из америчке амбасаде у Београду, Крзић је ступио у телефонски контакт са Гутману 9. јула 1992. године. Циљајући на његово јеврејско поријекло, Крзић је Гутмана настојао убједити да се дешава нови холокауст. Изгледа да по Гутмановој реакцији није утицала чињеница, да је холокауст термин који описује искључиво злочин над Јеврејима и другим народима (углавном словенским народима и Ромима) током Другог свјетског рата од стране нацистичке Њемачке и њених савезника. Већ сутрадан након разговора са Крзићем, Гутман га је

¹² Intervju Zoran Pajić, "Referendum: Bošnjaci i Hrvatsi nisu mogli drugačije", Arhiva magazina *Dani*, 1. jul 2013. Доступно на: <https://bhdani.oslobodjenje.ba/bhdani/arhiva/bosnjaci-i-hrvati-nisu-mogli-drugacije>. Приступљено 6. 12. 2022.

¹³ „Тajна кофера са милијунима долара“, Poskok.info 19. novembar 2020. Доступно на: <https://poskok.info/tajna-kofera-sa-milijunima-dolara/> Приступљено 6. 12. 2022.

¹⁴ М. Krzić, *Svjedočiti zločin i bosnojublje*, (Sarajevo: Bošnjačka liga – Pokret za ravnopravnost, Istraživačko – dokumentacioni centar, 2003) 151-152.

посјетио у Бањој Луци гдје је слушао о наводном холокаусту над Муслиманима.¹⁵ Ненаклоњен став према Србима и опстанку Југославије, Гутман је показао још у својим првим текстовима о југословенској кризи писаним од новембра 1991. године.¹⁶ Након што је прошао индоктринацију код Крзића, Гутман је добио дозволу од српске стране да посјети затвор за ратне заробљенике на Мањачи. Тако је настао чланак од 19. јула 1992. године о наводном логору смрти Мањача, а грађани запада у првом реду САД-а, читали су о „кршењима права човјека“ која у Европи нису виђени од „нацистичког Трећег Рајха“. У истом чланку Гутман пише да један службеник америчке амбасаде у Београду тврди за Мањачу да је „концетрациони логор“.¹⁷ Није тешко претпоставити да се ради о поменутом првом секретару амбасаде Хенри Келију, човјеку који је омогућио контакт Гутмана са Крзићем. Гутман је у поменутом чланку пристрасан и када пише о рату, па наводи да су Срби нападачи на муслименаске градове и села, без улажења дубље у чињенице о грађанском рату у БиХ. Овим је очигледна повезаност дијела америчке администрације са муслиманском пропагандом већ на самом почетку грађанског рата у БиХ. У антисрпској пропаганди ангажовано је још неколико великих лобистичких агенција, као што су „Хил-Кновлтон (Hill – Knowlton) из Њујорка и Сачи-Сачи (Saachi - Saachi) из Лондона.“¹⁸

Током ратова за југословенско наслеђе, западно новинарство развило је нову школу ратног извјештавања која убрзо преузима свијет медија. Такву школу ратног извјештавања Мартин Бел је назвао „новинарство привржености“ (The Journalism of Attachment), а према Беловој дефиницији под таквим новинарством се мисли на „новинарство које брине колико и зна; које је свјесно своје одговорности; и неће стајати неутрално између добра и зла, жртве и тлачитеља... Ми вршимо одређени утицај и то морамо знати. Утицај може бити бољи или

¹⁵ Исто, 153.

¹⁶ „Пет мјесеци касније, посредници ЕЗ-а, свезаних руку, беспомоћно су пороматрали како најмање 10.000 људи губи животе, а још их 400.000 остаје без својих домова у нападу Србије и савезне војске, којом су заповиједали Срби, на Хрватску која се одвојила од Југославије.“ – R. Gutman, „Jugosloveni trebaju 'intervenciju' zapada“, Beograd 21. novembar 1991, у: *Svjedok genocida*, (Sarajevo: Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca, Udruženje Muslimana za antigenocidne aktivnosti „MAG“, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 1995), 47.

¹⁷R. Gutman, „Zatvorenici srpskog rata – Priče o gladi i mučenju u logoru sjeverne Bosne“, у: *Svjedok genocida*, (Sarajevo: Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca, Udruženje Muslimana za antigenocidne aktivnosti „MAG“, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 1995), 75.

¹⁸ М. Милутиновић, *Рат је почео ријечима – Босна и Херцеговина деведесетих*, (Бања Лука: Независни Универзитет Бања Лука, 2010), 183.

лошији и ми то такође морамо знати.¹⁹ Новинари који нису прихватили нову школу ратног извјештавања, примјетили су да су последице таквог новинарствa отежале долазак до комплетне истине, онемогућиле расправе о контраверзним питањима и забраниле мишљења које није у складу са наметнутим моралом. Другим ријечима, они који нису свим срцем на страни коју „новинарство привржености“ дефинише као „Добро“, третирају се као агенти „Зла“.²⁰ Ако упоредимо принципе „новинарства привржености“ са оним што многи стручњаци за медије означавају као „медијску манипулацију“ и „медијску пропаганду“, видимо да ово прво посједује и манипулацијске и пропагандне факторе.²¹

Принципи „новинарства привржености“ поклопили су се са радом муслиманских лобистима на западу и интересима великих сила, тако да су новинари попут Роја Гутмана постали предводници у свјетском новинарству девдесетих година прошлога вијека, а њихови текстови канали кроз које је спровођена муслиманска ратна пропаганда. Ти новинари су изградили своје каријере и покупили многе новинарске награде пишући о

¹⁹ “In place of the dispassionate practices of the past I now believe in what I call the journalism of attachment. By this I mean a journalism that cares as well as knows; that is aware of its responsibilities; and will not stand neutrally between good and evil, right and wrong, the victim and the oppressor... We exercise a certain influence and we have to know that. „ – M. Hume, *Whose war is it Anyway?: The dangers of the journalism of attachment*, (London: Living Marxism magazin 1997, reprint 2000) 4-6, fusnota 1.

²⁰ Исто, 27.

²¹ Према Ричарду Алену Нелсону (Richard Alan Nelson) пристрасни медији комбинују различите факторе међу којима се издвајају: необјективност и неискреност медија; медијски садржај није само продукт намјерне манипулације него и услова (идеолошких и економских) у којима медији раде; док се представљају као независни, медији су махом под утицајем власти и интересних група; медији доминирају над током информација како би наметнули виђење и одређену скривену агенду, што значи ослањање на званичнике и њихове експерте, а самим тим и селекцију извора; изостаје шири контекст који би омогућио поређење и тумачење информација. Филип Бретон (Phillipe Breton) као главну стратегију медијске манипулације види „ограничавање слободе расправе или отпор оном што се предлаже, јер се тежи наметању мишљења, а један од циљева је савладавање отпора“. Према њему манипулација се реализује у три корака: истина се преображава у лаж и обрнуто; чињенице се преокрећу тако да се стварност свијесно избличава; чињенице се маскирају па последице прихватања остају скривене. Медијска пропаганда у пракси представља и „очигледну приврженост личности или групи и њиховим идејама и интересима, што се манифестује кроз селекцију информација које се публикују“. Према анализама Ноама Чомског (Noam Chomsky) рађеним прије три и по деценије „стратегије за медијску манипулацију и пропаганду су бројне и сведе се на следећих неколико тактика: преусмеравање пажње, стварање проблема да се лакше прихвати ограничење слободе, одлагање да се лакше поднесу промене, навикавање на идеју о непопуларним мерама, развијање наде у бољу будућност која стиже са тим мерама, буђење емоција што онемогућава разумно просуђивање, величање просечности и стварање осјећаја кривице“. – С. М. Пенезић, *Однос уређивања и пословања медија у условима кризе медија*, докторска дисертација, (Београд: Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, 2018) 120-121. Доступно на: <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/id/23491/Disertacija.pdf>

борби добра и зла, другим ријечима ширећи антисрпску пропаганду.²² Међу првим чланцима у којима се наводни српски логори за Муслимане упоређени са холокаустом, био је Гутманов два дана након чланка о Мањачи, а под насловом „' Попут Аушвица' – Срби укрцавају муслимане у теретне вагоне“. Поред поређења српског народа са нацистима у тексту су изнесене и лако обориве лажи попут ових: „Могли сте видјети само руке како вире кроз мале рупе за вентилацију“, прича један од сарадника СДА, муслиманске политичке странке, који је видио прва два воза. „Није нам било допуштено да се приближимо. То је изгледало попут депортације Јевреја у Аушвицу.“²³

Причу о превозу Муслимана теретним вагонима међу првима је лансирао такође Крзић, а чак је споменуо и наводне натписе на тим вагонима на којима је наводно писало „Идите у Турску, стоко усташка“ и „Марш ван српске државе, ђубрад муслиманска“.²⁴ Ови наводни натписи неодољиво подсјећају на усташке натписе против Срба и Јевреја у НДХ током Другог свјетског рата. Крајем јула исте године и Меги О'Кејн из *Гардијана* пише о Трнопољу такође само на основу изјава муслиманске стране, без да је својим очима видјела или критички провјерила информације о наводном логору о којем наводни свједоци тврде да Муслимане гурају у приколице за стоку и тако развозе са жељезничке станице у Трнопољу.²⁵ Управо са те станице су у љето 1941. године, муслиманске усташе из Козарца и околних села, одводили Србе на локалитет „Заједнице“ и ту побили неколико стотина

²²M. Hume, *Whose war is it Anyway?: The dangers of the journalism of attachment...*, 6. Рој Гутман за своје писање о „логорима“ добио је Пулицерову награду 1993. Дописници ИТН-а Јан Вилиамс и Пени Маршал, који су посетили Трноплје и снимили људе иза неводне бодљикаве жице, добили су неколико награда укључујући и ону о најбољем извјештавању о вијестима и актуелностима од Британске академије филмске и телевизијске умјетности (БАФТА). Ед Вулијама из *Гардијана* који је са екипом ИТН-а посетио Трнопоље, проглашен је страним дописником година *Гранада ТВ-а*. - N. Gowing, наведено дјело, 29. Меги О'Кејн из *Гардијана* добила је такође више награда међу којима и *Амнести интернационал* Велике Британије. – *Britic – The British Serb magazine*, 15. јул 2020. Доступно на: <https://www.britic.co.uk/2020/07/15/former-guardian-journalist-blows-lid-on-lies-told-during-bosnian-conflict/> Приступљено 6. 12. 2022.

²³ Гутман у поменутом чланку наводи, опет позивајући се на свједочење само муслиманских представника, да у градовима сјеверозападне Босне нема ни једног Муслимана, а да су прије рата Муслимани у њима чинили апсолутну већину од 90% од укупног броја становништва. Поставља се питање како онда муслимански представници из нпр. Бање Луке шаљу Гутману извјештаје, а такође не заборавимо и Муслимане припаднике Војске Републике Српске. Такође, у јулу 1992. године још није дошло до формирања конвоја којим су муслимански цивили својевољно напуштали градове са српском влашћу, а ни тада нису их сви Муслимани напустили. - R. Gutman, „'Poput Auschwitz'a' – Srbi ukrcavaju muslimane u teretne vagone“, у: *Svjedok genocida...*, 82.

²⁴ М, Krzić, наведено дјело, 180.

²⁵ Закључни Извјештај Независне међународне комисије за истраживање страдања Срба у Сарајеву у периоду 1991-1995. године..., 475.

Срба углавном хладним оружјем.²⁶ Такође, дјелује донекле морбидно што је муслиманска пропаганда злоупотребила сјећање на холокауст, када се зна да су припадници муслиманског народа који су у Независној Држави Хрватској (НДХ) сматрани Хрватима муслиманимакао, добијали на коришћење отету јеврејску имовину и масовно учествовали у злочинима над Србима у НДХ, као што је био случај у Приједору.²⁷

Овакви чланци о „Добру“ и „Злу“ у Босни и Херцеговини, утицало је и на размишљања и одлуке важних политичара на западу. Тако је 30. јула 1992. лорд Дејвид Овен, тада копредсједник Међународне комисије за бившу Југославију, написао отворено писмо предсједнику Британске владе које је објављено у британским штампаним медијима, а дио писма гласи: „Последњих неколико дана свет је читао веродостојне извештаје о томе да се стварају концентрациони логори и да пломбирани железнички вагони, у којима умиру деца, превозе муслиманске породице. Није претеривање рећи да после педесет година у Европи присуствујемо призорима, под грозним називом "етничко чишћење", који као слика у огледалу личе на ране фазе нацистичког холокауста.“²⁸ Савјетник Била Клинтона за националну безбједност, описаће своје утиске након двадесет мјесеци од откривања наводних „логора смрти“ у Босни, да су: „Прогањајуће слике изнемоглих затвореника кидале су нашу савест“.²⁹

Привржено новинарство је имало за циљ да стављањем на страну за коју они сматрају да је исправна, покушају наговорити западне снаге као што су НАТО и УН, да интервенишу у крвавим грађанским ратовима. То су практиковали и многи новинари у „постбосанској“

²⁶ Б. Радаковић, Усташка упоришта под Козаром током Другог свјетског рата, (Бања Лука: Удружење архивских радника Републике Српске, Архив Републике Српске; Приједор: ЈУ Национални парк „Козара“; Београд: Музеј жртава геноцида, 2021) 39-40.

²⁷ В. Адамовић, *Године страдања 1941/42. – НДХ и њени злочини над српским народом у Приједору и околини 1941/42. (Прилог проучавању злочина геноцида над српским народом у Поткозарју)*, (Приједор: Музеј Козаре; Бања Лука: Архив Републике Српске, Удружење архивских радника Републике Српске, 2020) 39-40.

²⁸ D. Oven, *Balkanska odiseja*, (Beograd: Radio B92, 1996) 41. Дејвид Овен ће у својој књизи објављено пред крај рата у БиХ, отворено признати да је навијао за муслиманску страну: „„Што се тиче Међународне Конференције о бившој Југославију, верујемо да ће историјске чињенице показати да смо били најдоследнији заштитници интереса босанских Муслимана.“ – Исто, 407.

²⁹ The horrors of the Bosnian Serb prisoner camps are now well known. The TV images will not easily be forgotten. "Haunting images of emaciated prisoners tore at our consciences," was how twenty months later President Clinton's National Security Adviser Anthony Lake chose to describe his memory of the TV pictures. - N. Gowing, наведено дјело, 29.

генерацији ратних извјештача.³⁰ Ратови за југословенско наслеђе били су полигони за обуку сљедбеника школе „новинарства привржености“, на којима су они добили прилику да испробају нове принципе у новинарском раду. И када је Гутман 2. августа 1992. објавио чланак о наводном логору смрти Омарска, а екипа британских новинара 5. августа исте године посјетила Трнопоље и направила снимке људи иза бодљикаве жице, српски народ више нико није могао опрати од мрље нових нациста који организују нови холокауст.³¹

Гутман је текст написао на основу изјава свједока из друге руке: „Поставивши тако високе стандарде, одмах сам направио изнимку и написао репортажу о логору Омарска који нисам посјетио, а темељила се на исказима свједока из друге руке. Свједок је била жена превише уплашена да би са мном разговарала, али њезино је свједочење толико запрепастило муслиманско вођство Бање Луке па сам их замолио да ми издиктирају своје забиљешке. Сматрао сам да се то, ако је Омарска логор смрти, мора објавити како би узбунило друге. Можда нема начина да се о томе извијести с мјеста догађаја, али објављена прича искусног новинара у озбиљним новинама требало би да изазове занимање службеног Washingtona (Вашингтон). На мој захтјев, колеге из Newsdaya (Њусдеј) узбуниле су све веће владине агенције.“³² Уз посредништва Гутмана, Крзић је успио доставити *Апел* јеврејским организацијама у којем их је покушао увјерити да се дешава нови холокауст и то чак монструознији него током Другог свјетског рата.³³ У једном интервјуу из 1993. године, Гутман изјављује да се слаже са ставом свог пријатеља Кемала Курспахић да Србе треба бомбардовати и наоружати муслиманске војске, како би тзв. Босанска влада повратила своју територију.³⁴

³⁰ В. О' Neill, „Dangers of the 'journalism of attachment'“, *ABC*, 24. februar 2012. Доступно на: <https://www.abc.net.au/news/2012-02-24/oneill-dangers-of-the-journalism-of-attachment/3850566>. Приступљено 8. 12. 2022.

³¹ „The Bosnian Serbs were not just blamed for the war, they were demonised as barbarians, the new Nazis jackbooting through the Balkans, aliens from 'the disturbed universe of evil', running 'satanic' concentration camps. - М. Hume, *Whose war is it Anyway?: The dangers of the journalism of attachment...*, 8.

³² R. Gutman, *Svjedok genocida...*, 17.

³³ У том Апелу је између осталог писао: „Zato se obraćamo Vama, sigurni da svojim utjecajem možete zaustaviti 'holokaust' Вошњака и Hrvata na ovom području.“ Даље наводи измишљене злочине над Муслиманима, спомињући највише територију Приједора: „masakr nad preko 15.000 civila u Prijedoru“. М. Krzić, наведено дјело, 175.

³⁴ S. Ricchiardi, „Exposing Genocide...For What?“, *AJR*, jun 1993. Доступно на: <https://ajrchive.org/article.asp?id=1516&id=1516> Приступљено 9. 12. 2022.

Иако Пени Маршал, Ијан Вилијамс и Ед Вулијами, који су посјетили и снимили Трнопоље 5. августа 1992, нису у својим извјештајима тврдили да је Трнопоље „концетрациони логор“. Чак су критиковали друге који су њихове слике и извјештаје користили као доказ новог холокауста, ипак нико од њих током рата у БиХ није испричао пуну причу о Трнопољу и бодљикавој жици коју су снимили, а која није била дио наведеног логора.³⁵ Снимак мршаваг и болесног Фикрета Алића, којег су они снимили кроз бодљикаву жицу, обишао је насловне стране свјетских новина и поткријепила причу о наводном холокаусту. Сви су прећутали да је бодљикава жица ограђивала простор поред сабирног центра у Трнопољу и у тај простор ушли су британски новинари и одатле снимали и разговарали са муслиманским цивилима у сабирном центру.³⁶ У тој екипи гдје су били и британских новинари налазио се и фотограф Ранко Ђуковић, али за разлику од њих, он је ушао у сабирни центар Трнопоље и фотографисао затечено стање. Фотографије које је тад направио бацају потпуно другачије свијетло од фотографија британске екипе која је ушла у ограђен простор и снимала из њега. На његовим фотографијама виде се људи који спремају ручак, сједе испод шатора, а неки од њих се и осмјехују.³⁷ У прологу на крају овог рада биће приложено неколико фотографија које је Ђуковић урадио у Трнопољу.

³⁵“A year after the ITN pictures were first broadcast, Penny Marshall reacted to the suggestion that her report might have been sensationalist: 'I bent over backwards, I showed guards - Bosnian Serb guards - feeding the prisoners. I showed a small Muslim child who had come of his own volition. I didn't call them death camps. I was incredibly careful, but again and again we see that image being used.' (*Independent*, 5 August 1993) Despite her plea of objectivity, however, she did not explain how 'that image' of Fikret Alic behind barbed wire had been produced by her team.” - T. Deichmann, “The picture that fooled the world”, *Living Marxism*, februar 1997. Доступно на: http://web.archive.org/web/19991110185707/www.informinc.co.uk/LM/LM97/LM97_Bosnia.html. Приступљено 9. 12. 2022.

³⁶ Исто.

³⁷ „Сам долазак у Трнопоља до тих објеката, да ли је то нека пољопривредна задруга била или је била школа, знам да је возач паркирао аутобус прије уласка у тај Центар и то недалеко од те бодљикаве жице, која је била можда дужине 20 метара. И то је била нека стара жица која је остала ту након доласка свих тих људи... Касније сам сазнао да је ту била екипа ИТН-а са Пени Маршал. Они су једноставно самим изласком из аутобуса имали неки свој план како треба да направе ту причу... Јадноставно су камерман, тонац и ови, сви су били са те стране гдје се налазила жица и једноставно су почели да зову људе да приђу тој огради. Пар њих је већ ту стојало, а онда су звали тог једног који је био кост и кожа да дође и он на ту ограду, да између њих се прогура да стане... Са обзиром да сам ја био са унутрашње стране тог истог објекта, пошто он није имао неку своју ограду, није имао капију, није имао ништа. Људи су около имали оне настрешнице гдје су сједили, зато што је била врућина, неки су кували. Биле су покретне кухиње и људи су стајали у редовима да дођу да једу. Све се дешавало у кругу од неких 100 метара. Једноставно, ја сам се налазио са унутрашње стране и тог истог Муслимана којег су довели и који је био тако изнемоћо и мршав, ја сам његао са друге стране али се не види ограда.“ – Интервју са Ранком Ђуковићем урадио Борис Радаковић 26. 12. 2022.

Тадашњи заговорник војне акције против Срба и лидер британске партије Либералних демократа Педи Ешдаун (Paddy Ashdown), посјетио је Трнопоље неколико дана након поменуте групе британских новинара. У британским *Независним новинама* (The Independent) од 13. августа објављени су његови утисци о ономе што је видио у Трнопољу и између осталог је забиљежено да муслимански цивили долазе у Трнопоље да се склоне од муслиманских екстремиста који их тјерају у рат, али и да су српски екстремисти знали упасти у сабирни центар и злостављати затечене Муслимане. Ипак, закључио је, да је сада стање боље.³⁸ Постоје и муслимански извори на основу којих видимо да су у Трнопоље муслимански цивили добровољно одлазили из непосредних ратних зона како би тамо нашли уточиште.³⁹

За разлику од Гутмановог писања о Мањачи, Педи Ешдаун је имао другачији утисак након што је посјетио војне затворенике. У писму предсједнику Радовану Караџићу од 12. августа 1992. године, Ешдаун је изразио забринутост због тога што међународни Црвени крст слабо посјећује мјеста попут Мањаче. За ратне заробљенике који су из Омарске пребачени у Мањачу, каже да им је сад боље кад су дошли у логор који је под контролом војске. Из овога се да закључити да су услови за ратне заробљенике у Омарској били лошији, али опет нема говора о некаквом „логору смрти“. Слабију исхрану и медицинску заштиту објаснио је санкцијама и зато је писао Корнелију Сомаруги (Cornelio Sommaruga) секретару међународног Црвеног крста, да би Црвени крст требао да повећа свој ангажман на пољу обезбјеђивања медицински ресурса. Из писма се види да је предсједник Караџић заинтересован за размјену заробљеника између српске и муслиманске стране и Ешдаун је изразио наду да ће међународни Црвени крст и Уједињене нације хитно покренути питање

³⁸ „Yet his impressions of Trnopolje, described in the *Independent* on 13 August 1992, struck a more sober note at a time of widespread hysteria about the camp: 'They have gathered here because they have to go somewhere. Their houses have been burnt and their lives threatened. Muslim extremists pressurise the men to join up with the guerrillas, so they have come here for safety. But on most recent nights the unprotected camp has been raided by Serbian extremists who beat them, rob them of what little they have left and, it is claimed, rape the women. Things are better now.'“ – T. Deichmann, “The picture that fooled the world“, *Living Marxism*, februar 1997. Доступно на: http://web.archive.org/web/19991110185707/www.informinc.co.uk/LM/LM97/LM97_Bosnia.html

³⁹ „Неко је пронио информацију како је у Трнопољу све слободно, како народ мирно живи у својим кућама, па се, ето, може ићи доље. Ту ми одрасли рекосмо да жене и дјеца, и старије особе, крену назад, у Козарац, па ће некако до Трнопоља, и они тако урадише... Била је недјеља, 31. мај 1992. године. Били смо узнемирени. Шта да радимо? Већ смо се договорили да идемо у Трнопоље.“ – N. Мујакновић, *Zločin s predumišljajem: 197 dana u logorima Omarska i Manjača*, drugo izdanje (Sarajevo: Dobra knjiga, 2019) 32-35.

српско-муслиманске размјене. На крају је изразио наду, да ће и питање српских заробљеника у Горажду бити ријешено на прави начин.⁴⁰

Ипак, након што је у свијет отишла непотпуна прича о Трнопољу, антисрпска пропаганда поприма масовне размјере линчовања читавог једног народа. Владе западних земаља одлучиле су се више укључити у грађански рат у БиХ, а западни новинари су се утркивали који ће у својим текстовима боље дочарати наводни нови холокауст.⁴¹ Чак су и неке свјетске хуманитарне организације узеле учешће у доказивању новог холокауста, са главним ослоном на извјештаје са подручја Приједора. Хуманитарна организација „Љекари свијета“, искористила је фотографију из Трнопоља на којој се у крупном плану види мршави Фикрет Алић кроз бољикаву жицу ограђеног простора у којем су се налазили британски новинари. Ради јачег утиска додали су и стражарску кулу каква је коришћена за осигурање логора у Другом свјетском рату и у својој кампањи „Стоп етничком чишћењу у бившој Југославији“, током 1993. израдила неколико стотина хиљада постера уз коментар „Логор за пречишћавање етничких група, је л’ вас то подсјећа на нешто?“ Ти постери пољепљени су по зидовима већих градова у Француској.⁴² Индикативно је, да је оснивач и

⁴⁰ Писмо Педија Ешдауна предсједнику Радовану Караџићу од 12. августа 1992. године, The National Archives, London, PREM 19/5061. Доступно на: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16992440>

⁴¹ Поред споменутих новинара у тексту, навешћемо још двојицу стјегиноша антисрпске пропаганде у западним медијима који су и након рата наставили са својим антисрпским дјеловањем. Петер Маас (Peter Maass) који је писао за *Вашингтон Пост* (The Washington Post) чланке пуне лажних и непровјерених вијести, након рата написао је и књигу у којој ће изнијети нетачне и србофобне податке о чишћењу трећине Хрватске и чишћења Босне од стране српских снага: „Stage Two in the creation of Greater Serbia—an age-old nationalistic dream of extending Serb control into large parts of Croatia and Bosnia—is different from Stage One. The campaign in Bosnia is far bloodier, as though the efforts in Croatia were a mere warm-up for the main event. Mass torture. Mass executions. Mass rapes. By the time the cleansing in Bosnia is finished, by the time Bosnia itself is finished, at least 200,000 people will be dead, several million will be homeless, and the world will be at a loss to understand what happened or what should have been done to stop it.“ или потпуно лажне информације да је за само 72 часа у Козарцу убијено 2.500 Муслимана: „At least 2,500 civilians were killed in Kozarac in a 72-hour period. It was a slaughterhouse. The survivors were sent to the prison camps I wanted to visit.“ – P. Maass, *Love Thy Neighbor: A Story of War*, (New York City: Alfred A. Knopf, 1996). Цитирани одломци доступни на: <https://archive.vanityfair.com/article/1996/3/bosnias-ground-zero>. Приступљено 10. 12. 2022. Ерик Марголис (Eric Margolis) који је писао за *Торонто Сан* (The Toronto Sun), тврдио је да је некакав српски нацизам старији од њемачког нацизма: „Serb slav nazism began around 1900 and flourished in the 1920's after the creation of unstable, multi-ethnic Yugoslavia. Numerous influential Serb writers and academics, notably Vaso Cubrilovic and Radivoje Pesic, proclaimed Serbs racial supermen, and Serbia the true cradle of western civilization.“ – E. Margolis, „Bosnia Holocaust Had Roots In Serb Nazi Movement“, *The Toronto Sun*, 12. Decembar 1996. Доступно на: <http://www.twf.org/News/Y1997/SerbNazi.html>. Приступљено 10. 12. 2022.

⁴² Постере је пратио и текст: „Етничко чишћење подразумијева логоре, силовања, убиства, смртне казне и масовну депортацију несрпског становништва Босне и Херцеговине и Сарајева. Српски националисти

предсједник поменуте организације био Бернар Кушнер, француски доктор и политичар јеврејског поријекла ненаклоњен српском народу. Сумњичи се, да је током његовог вођства цивилне мисије Уједињених нација на Косову и Метохији (1999 – 2001), знао и толеришао албанске злочине над српским становништвом.⁴³

Највећи успјех муслиманских лобиста било је придобијање великих јеврејских организација на своју страну. Џејмс Харф, замјеник директора лобистичке фирме „Радер Фин“ у интервјуу 1993. године за француску тв кућу ТВ2, изјавио је, да је „придобијање Јевреја на своју страну било осјетљиво питање“. Када му је новинар указао да они нису имали валидне доказе за информације које су ширили у западним медијима, Харф је одговорио: „Наш посао није да провјеравамо истинитост информација . . . немамо ресурсе за то. Наш посао је да убрзамо проток информација које нам одговарају и да их усмјеримо према пажљиво одабраним метама. Нисмо потврђивали постојање логора смрти у Босни, само смо разгласили да Њуздеј тако тврди. Ми смо професионалци. Имали смо посао и обавили смо га. Не плаћају нам да моралишемо“⁴⁴

Злоупотребу сјећања на холокауст од стране муслиманске ратне пропаганде олакшале су, између осталог, двије чињенице везане за развој сензибилитета западног човјека према холокаусту. Наиме, 1993. године основан је Музеј холокауста у Вашингтону којег је основала Америчка администрација са својом научном заједницом. Такође, исте године се обиљежавало и 50 година од устанка у Варшавском гету и лобистичке групе су смишљено циљале на сензибилитет Запада, тврдећи да се дешава нови холокауст, са питањем да ли ће се то дозволити. И то је био први пут након Другог свјетског рата да су либералне јеврејске организације дале дозволу за аналогију са холокаустом.⁴⁵ Гласови

тјераће своју убилачки настројену идеологију до самог краја...“ - Закључни Извјештај Независне међународне комисије за истраживање страдања Срба у Сарајеву у периоду 1991-1995. године..., 476.

⁴³ „Келок: Кушнер је мора да зна о злочинима на Косову“, *Политика*, 21. 12. 2010. Доступно на:

<https://www.politika.rs/scc/clanak/160832/%D0%9A%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%BA-%D0%9A%D1%83%D1%88%D0%BD%D0%B5%D1%80-%D1%98%D0%B5-%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BE-%D0%B4%D0%B0-%D0%B7%D0%BD%D0%B0-%D0%BE-%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%9A%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%83> приступљено 11. 12. 2022.

⁴⁴Закључни Извјештај Независне међународне комисије за истраживање страдања Срба у Сарајеву у периоду 1991-1995. године..., 466.

⁴⁵ „ Онај ко жели да се упуту у проблематичне стране меморијализације холокауста које итекако постоје као и у његову злоупотребу у политичке сврхе, узме озбиљну књигу Холокауст у животу Америке Питера Новика (Peter Novick), одакле се може разумјети и како су америчке јеврејске организације некритички и

неких јеврејских и других интелектуалаца против злоупотребе сјећања на холокауста нису уважени.⁴⁶ Ова ситуација погодовала је и Њемачкој да донекле са себе скрене оштрицу осуде за холокауст над Јеврејима и осталим народима, па се тако у њемачком друштву које се борило против покушаја приписивања колективне одговорности за злочине над Јеврејима, јавља тежња да примјени колективну осуду према српском народу, а случај Приједора искоришћен је као кључни доказ. Тако су и прве оптужнице за геноцид у Приједору покренуте пред њемачким судовима.⁴⁷

Муслиманска пропаганда у вези „приједорског холокауста“ данас

Након рата антисрпска пропаганда је смањена, али је извлечена као алиби сваки пут када би Србе требало приморати на уступке у БиХ или на Косову и Метохији. Када смо код приједорског случаја, последњих десет година води се кампања под називом „Дан бијелих трака“. Кампању организује више невладиних организација и муслиманских удружења проистеклих из рата, подржаних од стране медија из Федерације БиХ и глобалних страних медијских корпорација и фондација. У протеклих десет година сваког 31. маја, активисти поменутих организација шетају главном приједорском улицом са бијелим тракама око руке и транспарентима преко којих желе поручити да су наводно несрби у Приједору морали носити бијеле траке слично као Јевреју у Другом свјетском рату.

Матрица о новом холокаусту овдје је преузета из архива муслиманске ратне пропаганде, а бијеле траке су узете као главни симбол новог холокауста. Иако валидних доказа за конструкцију о бијелим тракама нема, чак исти говоре супротно, заговорници

угађајући властима САД дозволиле паралелу са холокаустом у случају босанских муслимана и косовских Албанаца и тиме допринијеле стигматизацији Срба.“ – Ј. Ћулибрк, *Историографија холокауста у Југославији*, (Београд: Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2011), 185.

⁴⁶ “ Сви Јевреји који су преиспитивали агресивну америчко-босанску медијску кампању нашли су се суочени са клеветом. Свака тврдња ван оквира „Срби су нацисти“ изазивала је бруталан одговор: Удружење „Студенти против геноцида – пројекат Босна“ са Универзитета Стенфорд 1994. године започело је кампању против 'оправдавања Срба и ревизиониста'. На списку оптуженика налазили су се бројни истакнути професори широм свијета, новинари, српске и грчке организације у Сједињеним Државама, али и преживјели из концентрационог логора Бухенвалд и неке личности као што је један од водећих истраживача Холокауста Алфред Липсон. И преживјели из Бухенвалда и Алфред Липсон упорно су истицали судбину Срба под фашистичким усташким режимом у Хрватској током Другог свјетског рата и упозоравали на тренутни националистички фанатизам Хрвата и исламизам у Босни.“ - Закључни Извјештај Независне међународне комисије за истраживање страдања Срба у Сарајеву у периоду 1991-1995. године..., 470.

⁴⁷ Снимак предавања „Приједор 1992: чињенице, историографија, наративи“, 30:00-35:09. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=slGhGWKvhyQ> приступљено 12. 11. 2022.

бијелих трака у Приједору не одустају од свога наратива.⁴⁸ Индикативно је, да скоро сви свједоци муслиманске и хрватске стране, који су током рата свједочили о догађајима у Приједору, не спомињу бијеле траке као маркер за Муслимане и Хрвате. Ако неко од њих и спомене бијеле траке, оне се не спомињу у контексту који би поткријепио касније тврдње да су сви Муслимани и Хрвати у Приједору морали носити бијеле траке кад изађу на улицу, да би се разликовали од српског становништва и били лакше уочени ради одвођења у логоре или ликвидацију.

Мањак извора којим би поткријепили своје тврдње, заговорници „бијелих трака“ надомјешћују пресуђеним чињеницама у судским поступцима пред хашким трибуналом и судом БиХ. У току тих поступака јављају се свједоци који свједоче о бијелим тракама, али се њихова свједочења непоклапају са материјалним доказима. Такође, многи од тих свједока су били на неки начин укључени активно у сукобе у Приједору, па из тога разлога не могу бити кредибилни. Тако нпр. свједок Емир Бегановић који је пред рат био активан у „Лиги за мир“ која је настојала да спријечи одлазак у Југословенску народну армију (ЈНА) са подручја БиХ ради смиревања сепаратистичких насиља у Хрватској, пред хашким судом је свједочио да су Муслимани у ужој градској зони, након напада на Приједор морали ставити бијелу траку и доћи на задату локацију. Као што смо претходно навели у раду, таква наредба не постоји. Такође, свједок не спомиње да је истицању бијелих застава и наводних бијелих трака претходио напад муслиманско-хрватских снага на Приједор, а такође лажно свједочи када тврди да је наређено Муслиманима да ставе бијеле заставе јер се у обавјештењу које смо цитирали у овом раду наводе „грађана који су лојални Српској Републици Босни и Херцеговини“. Али, да узмемо и за тачно све што је Бегановић изрекао, опет он није тврдио да су Муслимани и Хрвати на подручју читаве приједорске општине морали носити бијеле траке како би се разликовали од Срба.⁴⁹

⁴⁸ Бијеле траке у Приједору и другим мјестима током рата, користили су српски војници и полицајци током ратних операција зарад видљивог распознавања у односу на противничку војску. О томе поред фотографија из рата, говоре и нпр. сазнања обавјештајне службе Хрватске која у једном извјештају за Приједор каже да бијеле траке носе српски тенкисти ради распознавања.

⁴⁹ „Српске снаге су 30. маја 1992. године започеле етничко чишћење Приједора од неспрског становништва. Путем радија су издаване инструкције Муслиманима да не напуштају своје домове а касније им је речено да морају да окаче бијеле плахте испред својих домова како би били идентификовани као Муслимани.... Убрзо након што је стигао тамо на радију је чуо упутство по којем су Муслимани морали да носе бијеле траке око руке, изађу на улице, и у колони се упуте ка главном градском тргу. Господин Бегановић и остали су се

Хрватски информативни центар (ХИЦ) прикупио је у периоду од краја 1992. до 1994. године, 149 изјава муслиманских и хрватских избјеглица из Приједора и мањег броја избјеглица из других градова у БиХ. У преко 130 свједочења која се односе на Приједор, само се у четири спомињу бијеле траке око руке за муслиманско и хрватско становништво.⁵⁰ То само по себи говори да бијеле траке, ако су негдје и ношене, нису биле масовног карактера и нису биле маркер раздвајања између српског и несрпског становништва Приједора. Сва четири свједочења се односе на ужу градску зону која је била обухваћена борбама, непосредно након одбијеног напада муслиманско-хрватских снага на Приједор када је требало заштитити цивиле. Да је међу цивилима било и припадника муслиманско-хрватских војних формација који су наводно морали ставити траку када су ишли на саслушање у СУП (Секретаријат унутрашњих послова тј. станица полиције), говори нам и један свједок који каже да је био припадник неоушашке формација *Хрватске обрмбене снаге* (ХОС).⁵¹ Међутим, већина свједока из уже градске зоне не спомиње бијеле траке, а говоре о истим догађајима, тако да остаје питање да ли је ико носио бијеле траке.⁵² Такође, постоје свједоци који наводе да су српски војници били обиљежени и бијелим тракама око руке.⁵³ Оно што се још да примјетити јесте, да су сва четири свједочења у којима се спомињу „бијеле траке“ узета 1994. године, када се већ знало за подигнуту оптужбу против Душка Тадића, а у том поступку хашки трибунал је усвојио „судску чињеницу“ о бијелим тракама за несрбе у Приједору и та „чињеница“ је постала дијелом и неколико других оптужби пред хашким трибуналом.⁵⁴ Имајући у виду да је тужилац против Тадића извео лажног свједока, Србина Драгана Опачића чије је лажно свједочење откривено током суђења, постоји

повиновали тој наредби.“ – Свједожење Емира Бегановића, *Међународни кривични суд за бившу Југославију*. Доступни на: <https://www.icty.org/bcs> приступљено 18. 12. 2022.

⁵⁰ М. Begić, *Genocid u Prijedoru – Svjedočenja*, (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2015), 403, 425, 587, 701.

⁵¹ Исто, 425.

⁵² Исто, 293-299, 430-433, 725.

⁵³ Исто, 643.

⁵⁴ “Они [несрби у општини Приједор] који су остали [изван логора] морали су носити бијеле траке на рукавима како би се могли разликовати и стално су били изложени малтретирању, премлаћивању и још горим поступцима, а тактика застрашивања била је уобичајена.”

Претресно вијеће II у предмету против Миће Станишића, предмет бр. IT-04-79-PT. Доступно на: https://www.icty.org/x/cases/stanisic_mico/tdec/bcs/071214.pdf приступљено 20. 12. 2022.

оправдана сумња да су и ова свједочења о „бијелим тракама“ такође дио монтираних поступака.⁵⁵

Свједочења о „бијелим тракама“ пред хашким трибуналом и судом БиХ често нису оспоравана од стране адвоката одбране јер нико од оптужених није конкретно оптужен да је одговоран за наводно обиљежавање несрба бијелим тракама. У складу са ограниченим средствима и временом за одбрану, али и у складу са великим обимом оптужница и процеса, адвокати одбране се онда нису тиме конкретно ни бавили. У складу са наведеним, одбрана је готово била принуђена да посматра чињенице везане искључиво за њеног клијента, а такав рад подразумијевао је недостатак свијести о историјским посљедицама појединих разматрања. Тако су „бијеле траке“, постале општи дио пресуда без критичког преиспитивања.

Ослањајући се на хашке пресуде и непровјерене изјаве свједока, организатори тзв. „Дана бијелих трака“ кренули су и са оптужбама српских институција и Срба у Приједору за фашизам, нацизам, геноцидност итд.⁵⁶ У својим јавним иступима често су

⁵⁵Д. Тадић, *Дневник првог хашког заточеника – Случај Тадић-бр.ИТ-94-1-Т*, (Београд: Хришћанска мисао, Хиландарски фонд; Фока: Универзитетски образовани православни богослови; Ваљево: Здужбина „Николај Велимировић и Јустин Поповић“, 2010), 146-150.

⁵⁶„Бијеле траке су један од симбола фашизма деведесетих прошлог вијека у Приједору. Окупационе власти у Приједору су толико тога копирале из нацистичке Њемачке да је сличност неупитна.“ – Intervju “Edina Ramulić – potparol Udruženja Prijedorčanki ‘IZVOR’: Genocid se desio u Prijedoru”, *BEDRUDINGUSIC*, razgovor vodio Bedrudin Gušić 9. 6. 2012. Приступљено 21. 12. 2022. Доступно на:

<https://bedrudingusic.wordpress.com/2012/06/09/edin-ramulic-portparol-udruzenja-prijedorcanki-izvor-genocid-se-desio-u-prijedoru/>

„Након 1939. године и нацистичког прогласа по којем су пољски Јевреји морали носити бијеле траке са плавом Давидовом звијездом око рукава, како би на тај начин били обиљежени за истребљење, поново је у једном дијелу Европе, на крају XX стољећа, примијењена нацистичка пракса дехуманизације једне националне и вјерске групације; приједорски Бошњаци, попут пољских Јевреја током Другог свјетског рата, стављени су у другачију категорију људских бића. Уствари, био је то почетак спровођења јавне кампање етничког чишћења и истребљења несрпског становништва у оквиру чега су извршене масовне егзекуције, силовања, отворани концентрациони логори и чињени други злочини. Наредба о обиљежавању бошњачких кућа и стављању бијелих трака на руке те формирање концентрационих логора за Бошњаке било је суштинско оживљавање фашистичке праксе из ИИ свјетског рата, иако је Европа казала 'никад више' концентрационим логорима смрти, геноциду и холокаусту.“ – Е. Tusaković, „Smije li se zaboraviti 31. мај 1992. у Приједору?“, 27. мај 2013, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini*. Приступљено 21. 12. 2022. Доступно на:

https://www.islamskazajednica.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=16698:smije-li-se-zaboraviti-31-maj-1992-u-prijedoru

„Још једном је побиједио фашизам, на мјесту највећег концентрационог логора у Европи након Другог свјетског рата, иако се та Европа заклинала да се то више никада не смије поновити.“ – Изјава Едина Рамулића за сајт *Anadolu Agency* 9. 5. 2012. Доступно на:

<https://www.aa.com.tr/ba/politika/logora%C5%A1ima-iz-omarske-zabranjeno-da-posjete-mjesto-stradanja/369230>

Приступљено 21. 12. 2022. „Поручујем комшијама Србима да се ограде од нацистичке

контрадикторни. Тако са једне стране тврде да су сви несрби морали носити „бијеле траке“ чак и дјеца, да би се тако разликовали од Срба.⁵⁷ Са друге стране, један од свједока догађаја у Приједору 1992. године и садашњи заговорник наратива о „бијелим тракама“ Един Рамулић, каже да несрби који су становали у селима нису знали за „бијеле траке“ јер су се само могли „кретати унутар села, нисмо могли излазити, долазити у град, самим тим није нам нико ни јавио да ми морамо носити траке, јер нисмо се мијешали са српским становништвом“, али су зато и куће на селима „биле обиљежене, а наредбе од Кризног штаба грађани су добивали путем радија или путем комбија који је пролазио кроз насеља и на разглас их саопћавао.“⁵⁸ Поставља се логично питање, како нису чули за „бијеле траке“, а јесу за бијеле заставе? Многи наводни свједоци тврде да је наредба за „бијеле траке“ саопштена путем радија, као и обавјештење о бијелим заставама након напада на Приједор. Чак се у многим медијима цитира наводна наредба о бијелим тракама, која је наводно саопштана преко Радио Приједора, а о којој до данас немамо ни трага ни гласа.⁵⁹ Али ни ту није крај. Неки од заступника бијелих трака, који су такође почетком сукоба живјели ван градске средине, тврде да су знали за „бијеле траке“ и да су ношене у ужој градској зони. Упитани за доказе о наведеној наредби одговарају да их немају, али „наћићемо“, „ископаћемо је негдје“.⁶⁰

Сеад Јакуповић један од данашњих политичких представника муслиманског становништва са подручја Приједора, изјавиће 2018. године да је читао да су наводно бијеле

политике деведесетих и прихвате све што се десило, тако да наставимо гђе смо стали 1992., истина без хиљада наших суграђана, дивних и поштених људи.” – Интервју Сатка Мујагића за *BH Magazin*. Разговор водила Тања Зубчевић-Алечковић, 30. 5. 2012. Доступно на: <https://pecanik.net/intervju-satko-mujagic/>. Приступљено 21. 12. 2022.

⁵⁷S. S. Kadirić, „Bijele trake su nosili svi i djeca i odrasli!“, *Avangarda. ba*. Објављено 7. 6. 2018. Приступљено 21. 12. 2022. Доступно на: <https://avangarda.ba/post/type-1/559/Bijele-trake-su-nosili-svi-i-djeca-i-odrasli!>

⁵⁸Изјава Едина Рамулића за *Hayat Mediu*, чланак: „Dan bijelih traka: roditelji žele spomenik stradaloj djeci Prijedora 'dok su još živi““, 31. 5. 2021. Приступљено 21. 12. 2022. Доступно на: <https://hayat.ba/dan-bijelih-traka-roditelji-zele-spomenik-stradaloj-djeci-prijedora-dok-su-jos-zivi/424001/>

⁵⁹Та наводна наредба је гласила: „Грађани српске националности, придружите се својој војсци и полицији у потјери за екстремистима. Остали грађани, муслиманске и хрватске националности, морају на своје куће и станове извјесити бијеле заставе и на руке ставити бијеле траке. У противном, сносит ће тешке посљедице.” – Интервју Мирсада Дуратовића, „Izbrisane generacije porodica najveći su dokaz genocida u Prijedoru“, *Klix. ba*. Разговор водио Џ. Л. 31. 5. 2019. Приступљено 21. 12. 2022. Доступно на: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/mirsad-duratovic-izbrisane-generacije-porodica-najveci-su-dokaz-genocida-u-prijedoru/190531042>

⁶⁰Изјава Судбина Мусића у емисији „Апостроф“ АТВ Бања Лука, 3. 6. 2016. Дио снимка емисије доступан на: <https://www.youtube.com/watch?v=TPChz9flz3c>, објављено 1. 6. 2017. Приступљено 21. 12. 2022.

траке ношене, али да није актер тих догађаја.⁶¹ Након ове изјаве на Јакуповића је вршен притисак да поднесе оставку на мјесто предсједника Скупштине града Приједора, јер није реаговао на начин који би бранио теорију о бијелим тракама.⁶² Каква се реакција очекује од муслиманских политичара по питању „бијелих трака“ и ратних догађаја у Приједору, демонстрира Мирсад Дуратовић који се не обазире на чињеницу да ни један суд није пресудио геноцид у Приједору: „О геноциду у Приједору ћемо говорити без обзира на пресуду.“⁶³ Наведеној контрадикторности заступника „бијелих трака“ треба додати и неке од страних аутора, који наводе да су бијеле траке несрби морали повремено носити и прије напада на Приједор 30. маја 1992. године.⁶⁴

Као и током рата и данашња пропаганда злоупотребљивача холокауста има подршку и међу страним политичарима, медијима и организацијама. У Канади је активан *Институт за истраживање геницида* (ИГК), у чијем опису пише да је то „самостална истраживачка установа Канаде“, а организован је од муслиманских исељеника из БиХ који живе у Канади. У стварности то је једна јака муслиманска лоби група са сиромашним стручним капацитетима, али је зато гласна и утицајна и у политичком животу Канаде. Неки од политичара у Канади, као што је члан Канадског парламента Бриан Маса (Brian Masse), активни су агитатори у Канади да се ратна дешавања у Приједору прогласе за геноцид на Муслиманима и понављају флоскулу да су сви несрби након 31. маја морали да носе „бијеле траке“ када изађу ван својих домова.⁶⁵ Бивши потпоралол хашког трибунала Флорен Артман (Florence Hartmann), изазвала је инцидент у једном приједорском угоститељском

⁶¹ S. Jakupović, „Osudujem Kabićev govor, čitao sam da su Bošnjaci nosili bijele trake u Prijedoru“, *Klix. ba*, 14. 6. 2018. Доступно на: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/jakupovic-osudujem-kabicev-govor-citao-sam-da-su-bosnjaci-nosili-bijele-trake-u-prijedoru/180614024> Приступљено 24. 12. 2022.

⁶² „SDP traži neopozivu ostavku Seada Jakupovića zbog izostanka reakcije u Prijedoru“, *Klix. ba*, 14. 6. 2018. Доступно на: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/sdp-trazi-neopozivu-ostavku-seada-jakupovica-zbog-izostanka-reakcije-u-prijedoru/180614075> Приступљено 24. 12. 2022.

⁶³ „Duratović: O genocidu u Prijedoru ćemo govoriti bez obzira na presudu“, *Federalna. ba*, 7. 6. 2021. Доступно на: <https://federalna.ba/plenum-duratovic-rwd32> Приступљено 24. 12. 2022.

⁶⁴ „The new Serb policemen, often accompanied by paramilitaries, began to pay visits throughout Prijedor, pounding on the doors of all non-Serbs who held licenses to own firearms and demanding they turn them in. ...The non-Serbs in reality [had become] outlaws. At times, non-Serbs were instructed to wear white armbands to identify themselves.“ - M. Danner, „The horrors of a camp called Omarska and the Serb strategy“, *FRONTLINE*. Доступно на: <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/karadzic/atrocities/omarska2.html> Приступљено 27. 12. 2022.

⁶⁵ „Изјава Бриана Маса поводом Свјетског дана бијелих трака“, 31. 5. 2013, *Институт за истраживање геноцида, Канада*. Доступно на: <http://instituteforgenocide.org/bs/genocid-u-prijedoru/> Приступљено 27. 12. 2022.

објекту када је дошла са бијелом траком око руке и покушала да и конобару стави бијелу траку. Након тога замољена је да напусти објекат. То се десило током тзв. „Дана бијелих трака“ 2016. године.⁶⁶ Неки од страних новинара који су током рата били умјешани у злоупотребу холокауста на примјеру Приједора, наставили су свој ангажман и након рата, а неки од њихови текстова се граниче са србофобијом.⁶⁷ Такође, теорија о холокаусту над Муслиманима унесена је и у образовни систем у Федерацији БиХ.⁶⁸

Медији који имају сједишта у иностранству или се финансирају из западних фондова, а укључени су у пропаганду о „бијелим тракама“, настоје да врбују и новинаре који раде у медијима Републике Српске. Аутор овога рада имао је прије неколико година лоше искуство, када је на позив новинарке *CPHE* (Српска новинска агенција) Катарине Панић из Приједора, дао изјаву поводом тзв. „Дана бијелих трака“. Истим поводом изјаве су узете и од заговорника „бијелих трака“ и требале су бити објављене у чланку који би, бар је тако речено, показао аргументе обе стране. Међутим, најважнији аргументи против теорије о „бијелим тракама“ нису били по вољи уредника, извјесног Метјуа Колина (Matthew Collin), тако да је чланак објављен на сајту *BalkanInsight* (BIRN), али без

⁶⁶ „Prijedor: Florens Artman provocirala konobara!“, *PrijedorDanas.com – Prijedorski gradski portal*, 1. 6. 2016. Доступно на: <http://www.prijedordanas.com/?p=51903> Приступљено 27. 12. 2022.

⁶⁷ „From 1992-1995, the president of the self-styled Bosnian Serb Republic, Dr. Radovan Karadzic, and his military commander, Gen. Ratko Mladic, unleashed a storm of ethnic terrorism and butchery against the unarmed Muslims of Bosnia. From Belgrade, the Serb capital, Milosevic and his generals planned and supported the campaign. According to the UN, 200,000 Bosnian Muslims were murdered, and 20,000 Muslim women and girls raped by Serb fascist paramilitary gangs and regular soldiers.“ – E. Margolis, „The end of the Balkan nightmare“, 28. 7. 2008, *Khalley Times*. Доступно на: <https://www.khaleejtimes.com/opinion/the-end-of-the-balkan-nightmare> Приступљено 28. 12. 2022. „And just to be clear, I make no analogy between the two, there are echoes of the Holocaust in this war. So I don't even see how you can begin to talk about reconciliation. If my brother or husband died in a concentration camp twenty years ago and they still have not found the bones, I couldn't move on. Human beings are not wired to move on in these circumstances.“ – „Interview: Ed Vulliamy and the Bosnian Genocide“, 13. 4. 2012, *The Spectator*. Доступно на: <https://www.spectator.co.uk/article/interview-ed-vulliamy-and-the-bosnian-genocide/> Приступљено 28. 12. 2022.

⁶⁸ Најочитији примјер за то јесте *Nastavni materijal za izučavanje opsade Sarajeva i zločina genocida počinjenog u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995. godine u osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo*, чији су аутори Азерина Муминовић, Асмир Хашичић и Мелиса Форић Пласто. На 28 страни *Наставни материјал* налази се упоредо постављена три пара фотографија „'Davidove zvijezde za označavanje Jevreja' i 'Bijele trake za označavanje Bošnjaka i Hrvata u Prijedoru', 'Koncentracioni logor Buchenwald' i 'Logor za Bošnjake i Hrvate (Trnopolje)', 'Masovne grobnice Majdanek' i 'Masovne grobnice Pilica (Zvornik)'". Ovakva neumjesna poređenja predstavljaju omalovažavanje milionskih žrtava Holokausta.“ – D. Vasić, „Savremena nacionalna istorija u bošnjačkim udžbenicima za osnovne i srednje škole“, у: *Istorija 20. veka*, 1/2021, God. XXXIX (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2021), 227-228.

аргумената које смо изнијели против теорије о „бијелим тракама“.⁶⁹ Иако се поменута новинарка оградила од става уредника, наставила је да пише о „бијелим тракама“. Тако је 2022. године објавила чланак којим на перфидан начин брани пропаганду о бијелим тракама, опет на основу хашких пресуда и појединих дискутабилних свједочења. Она полази од тога да су бијеле траке носили у различито вријеме и српска војска и муслимански и хрватски цивили, али да има доказа да се симбол бијелих трака може користити на начин на који то чине организатори тзв. „Дана бијелих трака“.⁷⁰

Одређене стране невладине организације и фондације које дјелују на простору Републике Српске, Босне и Херцеговине и Србије, узимају такође активног учешћа у пропаганди о „бијелим тракама“. Својим средствима финансирају објављивање публикација у којима се нестручно, пристрасно и углавном на основу хашких пресуда и изјава свједока пише о догађајима у Приједору током прошлог рата и злоупотребава сјећање на холокауст. Међу такве веће организације спадају *Фридрих Еберт Штифтунг* (Friedrich Ebert Stiftung) из Сарајева⁷¹ и *Фонд за хуманитарно право* из Београда.⁷² Њихова

⁶⁹ K. Panic, A. Muslimovic, 'White Armband Day' Highlights Bosnia's Post-War Divisions, 31. 5. 2019, *Balkan Transitional Justice*. Доступно на: <https://balkaninsight.com/2019/05/31/white-armband-day-highlights-bosnias-post-war-divisions/> Приступљено 29. 12. 2022.

⁷⁰ „Закључити се може неколико ствари. Бијеле траке јесу ношене. Познајем бар двије особе које су их носиле. Зову се Месуд Блажевић и Божица Радић. Трећа особа нека буде и човек са снимка. Ношене су из различитих разлога и у различитим околностима, укључујући и оне због којих их обилежава Дан бијелих трака /аналогја са наредбом о бијелим заставама/. Ношене су краткотрајно и нису ношене масовно /у мају и јуну 1992. године кретање је било ограничено, а људи одвођени у логоре/. Нема трага да су званично наредбене. Организатори, када су покренули причу 2012. године, нису могли наслутити које ће размјере добити. Онда када се експанзија десила, енергију су усмјеравали на цивилне жртве рата, потом на stradale жене, убијену дјecu и градњу споменика – не нико на ношење бијелих трака, иако их све вријеме користе као симбол, а легитимитет црпе из утврђених судских чињеница.“ – K. Panić, „Бијеле траке“, *ПриједорДанас.com – Приједорски Градски Портал*, 30. 5. 2022. Доступно на: <http://www.prijedordanas.com/?p=186570> Приступљено 29. 12. 2022.

⁷¹ „Тридесет и првог маја 1992. године власти босанских Срба у Приједору путем локалног радија издају наредбу несрпском становништву да обилежи своје куће бијелим заставама или чаршавима и да при изласку из кућа ставе бијеле траке око рукава, по узору на случај из 1939. године и нацистичком прогласу којем су полјски Јевреји морали носити бијеле траке са плавом Давидовом звијездом око рукава, чиме су чланови једне етничке или религијске групе на овај начин били обилежени. „ – А. Хукановић, *Између сјећања, порицања и заборавља: Три студије случаја о култури сјећања у БиХ 20 година након рата - Догађаји, наративи и интерпретација наратива 1992. године: Случај Приједора*, (Сарајево: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2015), 69.

⁷² „У току дана 30. маја 1992. године, на Радио Приједору прочитано је наредбе српских власти несрпском становништву да означи своје куће белом чаршавом, а у наредном периоду су морали да носе беле траке на рукавима и кретање им је било ограничено полицијским часом и постављањем контролних пунктова.“ – J. Kolarić, *Досије: 43. моторизована бригада ВРС у Приједору*, (Београд: Фонд за хуманитарно право, 2021), 32.

циљна група посебно су млади људи из реда српског народа, на које се настоји утицати да повјерују у причу о „бијелим тракама“ и да сваком приликом то јавно осуђују.

Закључак

Ратна пропаганда једно је од најјачих оружија зараћених страна и често је пресудна у рату. То су најбоље осјетили Срби током ратова за југословенско наслеђе током деведесетих година прошлога вијека. У овом раду приказана је ратна пропаганд муслиманске стране на примјеру Приједора и догађаја на тој територији током грађанског рата у БиХ. Иако је рат на подручје Приједора стигао касније него на већем дијелу БиХ, муслиманска пропаганда је током рата обликовала наратив о новом холокаусту. Муслиманима је припала улога нових Јевреја, а Србима улога нових нациста. Тај наратив форсира се до данашњих дана, а његови гласници су углавном муслиманске организације проистекле из рата, дио НВО сектора фокусираног на рат у БиХ и многе политичке организације из реда муслиманског и донекле хрватског народа.

Ангажујући велике лобистичке фирме на западу, највише у САД-а, муслиманска страна је успјела да утиче на западне меидје и новинаре, а преко њих и на западну јавност која је била убјеђена да су злочини у БиХ „огледало“ злочина током холокауста из Другог свјетског рата. У ту причу су били укључени и многи западни политичари, а то све не би било могуће да нису имали сагласност својих влада. Почетком деведесетих година у западном новинарству развија се школа „новинарства привржености“ (The Journalism of Attachment). Новинарима који су слиједили ту школу, није била важна објективност него заступање интереса стране која је означена као страна „Добра“ насупрот стране „Зла“. Након Ирака полигон за тестирање принципа „новинарства првржености“ била је територија Југославије која се распадала. Многи новинари који ће касније добити престижне новинарске награде и напредовање у каријери, узели су учешћа у сатанизацији српског народа у чланцима које су писали за велике западне медије. Извор тих чланака често су били муслимански политички представници тј. једна од страна у сукобу.

Злоупотреба холокауста у муслиманској пропаганди према Србима, олакшано је и чињеницом да су се поједини јеврејски либерални кругови додворавали владама западних земаља, да би касније могли утицати на њих зарад својих интереса. Ипак, свака злоупотреба и инфлација појма холокауст, води ка деградацији карактера наведеног појма. Иако су били

критиковани од одређеног броја јеврејских и других интелектуалаца, нису одустали од промоције теорије о наводном „новом холокаусту“ у БиХ. У посљедњих десет година у Приједору се сваког 31. маја обиљежава тзв. „Дан бијелих трака“, као сјећање на наводну наредбу да сви несрби у Приједору морају око руке носити бијелу траку како би се разликовали од Срба. До данас нема валидних доказа који би потврдили ову теорију, али муслиманске организације проистекле из рата, многи политичари и НВО сектор који се бави тим питањем, истрајавају на тврдњи о „бијелим тракама“ и геноциду у Приједору над несрбима. Ово је примјер колико моћи може да има ратна пропаганда једне стране ако је подржана од више домаћих и страних кругова моћи. Српско друштво мора на адекватан начин да се избори са том пропагандом која је још увијек жива и не смије да поустане ако не жели да неистине и полуистине постану његов маркер.

Прилог: Фотографије из Сабирног центра Трнопоље

Фотографије су настале 5. августа 1992. године у Сабирном центру Трнопоље. Фотограф Ранко Ђуковић из Бање Луке био је у групи страних новинара која је посјетила Трнопоље, када су ушли у ограђени простор поред сабирног центра и из тог простора, а преко бодљикаве жице којом је тај простор био одвојен од Сабирног центра, фотографисали људе у њему. Тако је настала позната фотографија са мршавим Фикретом Алићем која је обишла свијет и била доказ о наводном новом холокаусту. За разлику од страних новинара, Ђуковић је ушао у Сабирни центар Трнопоље и фотографије које је тада направио бацају потпуно другачије свијетло у односу на фотографије и извјештаје страних новинара.

Извори

Необјављена грађа

Архив Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица Бања Лука

The National Archives, London.

Објављена грађа

Roj Gutman, *Svjedok genocida*, (Sarajevo: Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca, Udruženje Muslimana za antigenocidne aktivnosti „MAG“, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 1995).

Mujo Begić, *Genocid u Prijedoru – Svjedočenja*, (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2015).

Интервјусани свједоци

Интервју са Милошем Јанковићем урадио Борис Радаковић 14. априла 2022.

Интервју са Ранком Ђуковићем урадио Борис Радаковић 26. 12. 2022.

Новински чланци и интернет извори

„Радио Приједор о нападу на град 30.05.1992.год. [eng esp sub]“, ратни снимак са Радио Приједора од 30. маја 1992. године, <https://www.youtube.com/watch?v=KST0bCXnOrg>

„Ратни дневник“, *Козарски вјесник*, 29. мај 1992.

„U logorima 10.000 ljudi“, *Oslobođenje*, Sarajevo, 15. jun 1992.

Intervju Zoran Pajić, “Referendum: Bošnjaci i Hrvatsi nisu mogli drugačije“, Arhiva magazina *Dani*, 1. jul 2013, <https://bhdani.oslobodjenje.ba/bhdani/arhiva/bosnjaci-i-hrvati-nisu-mogli-drugacije>

„Tajna kofera sa milijunima dolara“, Poskok.info 19. novembar 2020, <https://poskok.info/tajna-kofera-sa-milijunima-dolara/>

Darko Dudić, „Former Guardian journalist blows lid on lies told during Bosnian conflict“, *Britic – The British Serb magazine*, 15. jul 2020, <https://www.britic.co.uk/2020/07/15/former-guardian-journalist-blows-lid-on-lies-told-during-bosnian-conflict/>

Brendan O' Neill, „Dangers of the 'journalism of attachment'“, *ABC*, 24. februar 2012, <https://www.abc.net.au/news/2012-02-24/oneill-dangers-of-the-journalism-of-attachment/3850566>

Sherry Ricciardi, „Exposing Genocide...For What?“, *AJR*, jun 1993, <https://ajrarchive.org/article.asp?id=1516&id=1516>

Thomas Deichmann, “The picture that fooled the world“, *Living Marxism*, februar 1997.

Peter Maass, Love Thy Neighbor: A Story of War, <https://archive.vanityfair.com/article/1996/3/bosnias-ground-zero>

Eric Margolis, „Bosnia Holocaust Had Roots In Serb Nazi Movement“, *The Toronto Sun*, 12. Decembar 1996.

„Келок: Кушнер је мора да зна о злочинима на Косову“, *Политика*, 21. 12. 2010.

Снимак предавања „Приједор 1992: чињенице, историографија, наративи“, <https://www.youtube.com/watch?v=slGhGWKVhyQ>

Свједочење Емира Бегановића, *Међународни кривични суд за бившу Југославију*. <https://www.icty.org/bcs>

Претресно вијеће II у предмету против Миће Станишића, предмет бр. IT-04-79-PT, https://www.icty.org/x/cases/stanisis_mico/tdec/bcs/071214.pdf

Интервју “Edina Ramulić – potparol Udruženja Prijedorčanki ‘IZVOR’: Genocid se desio u Prijedoru”, *BEDRUDINGUSIC*, разговор водио Bedrudin Gušić 9. 6. 2012, <https://bedrudingusic.wordpress.com/2012/06/09/edin-ramulic-portparol-udruzenja-prijedorcanki-izvor-genocid-se-desio-u-prijedoru/>

Ekrem Tucaković, „Smije li se zaboraviti 31. maj 1992. u Prijedoru?“, 27. maj 2013, *Islamska zajednica u Bosni I Hercegovini*, https://www.islamskazajednica.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=16698:smije-li-se-zaboraviti-31-maj-1992-u-prijedoru

Интервју Сатка Мујагића за *BH Magazin*. Разговор водила Тања Зубчевић-Алечковић, 30. 5. 2012, <https://pescanik.net/intervju-satko-mujagic/>

Suzana Sekulović Kadirić, „Bijele trake su nosili svi i djeca i odrasli!“, *Avangarda. ba*. 7. 6. 2018, <https://avangarda.ba/post/type-1/559/Bijele-trake-su-nosili-svi-i-djeca-i-odrasli>

Изјава Едина Рамулића за *Hayat Mediu*, чланак: „Dan bijelih traka: roditelji žele spomenik stradaloj djeci Prijedora 'dok su još živi““, 31. 5. 2021, <https://hayat.ba/dan-bijelih-traka-roditelji-zele-spomenik-stradaloj-djeci-prijedora-dok-su-jos-zivi/424001/>

Интервју Мирсада Дуратовића, „Izbrisane generacije porodica najveći su dokaz genocida u Prijedoru“, *Klix. ba*. Разговор водио Ц. Л. 31. 5. 2019, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/mirsad-duratovic-izbrisane-generacije-porodica-najveci-su-dokaz-genocida-u-prijedoru/190531042>

Изјава Судбина Мусића у емисији „Апостроф“ АТВ Бања Лука, 3. 6. 2016. Дио снимка емисије објављен 1. 6. 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=TPChz9flz3c>

Sead Jakupović, „Osudjujem Kabićev govor, čitao sam da su Bošnjaci nosili bijele trake u Prijedoru“, *Klix. ba*, 14. 6. 2018, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/jakupovic-osudjujem-kabicev-govor-citao-sam-da-su-bosnjaci-nosili-bijele-trake-u-prijedoru/180614024>

„SDP traži neopozivu ostavku Seada Jakupovića zbog izostanka reakcije u Prijedoru“, *Klix. ba*, 14. 6. 2018, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/sdp-trazi-neopozivu-ostavku-seada-jakupovica-zbog-izostanka-reakcije-u-prijedoru/180614075>

„Duratović: O genocidu u Prijedoru ćemo govoriti bez obzira na presudu“, *Federalna. ba*, 7. 6. 2021, <https://federalna.ba/plenum-duratovic-rwd32>

Mark Danner, „The horrors of a camp called Omarska and the Serb strategy“, *FRONTLINE*, : <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/karadzic/atrocities/omarska2.html>

„Изјава Бриана Маса поводом Свјетског дана бијелих трака“, 31. 5. 2013, *Институт за истраживање геноцида, Канада*, <http://instituteforgenocide.org/bs/genocid-u-prijedoru/>

„Prijedor: Florens Artman provocirala konobara!“, *PrijedorDanas.com – Prijedorski gradski portal*, 1. 6. 2016, <http://www.prijedordanas.com/?p=51903>

Eric Margolis, „The end of the Balkan nightmare“, 28. 7. 2008, *Khalley Times*, <https://www.khaleejtimes.com/opinion/the-end-of-the-balkan-nightmare>

“Interview: Ed Vulliamy and the Bosnian Genocide”, 13. 4. 2012, *The Spectator*, <https://www.spectator.co.uk/article/interview-ed-vulliamy-and-the-bosnian-genocide/>

Katarina Panic, Admir Muslimovic, 'White Armband Day' Highlights Bosnia's Post-War Divisions, 31. 5. 2019, *Balkan Transitional Justice*, <https://balkaninsight.com/2019/05/31/white-armband-day-highlights-bosnias-post-war-divisions/>

Katarina Panić, „Bijele trake“, *PrijedorDanas.com – Prijedorski Gradski Portal*, 30. 5. 2022, <http://www.prijedordanas.com/?p=186570>

Литература

Ведрана Адамовић, *Године страдања 1941/42. – НДХ и њени злочини над српским народом у Приједору и околини 1941/42. (Прилог проучавању злочина геноцида над српским народом*

у Поткозарју), (Приједор: Музеј Козаре; Бања Лука: Архив Републике Српске, Удружење архивских радника Републике Српске, 2020).

Жељко Ђ. Бјелајац, Александар М. Филиповић, „Утицај масовних медија на деградацију савременог друштва“, у: *Култура полиса: часопис за неговање демократске политичке културе*, год. XV, посебно издање, (Нови Сад: Култура-Полис, Београд: Институт за европске студије, 2018).

Dragiša Vasić, „Savremena nacionalna istorija u bošnjačkim udžbenicima za osnovne i srednje škole“, у: *Istorija 20. veka*, 1/2021, God. XXXIX (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2021).

Nik Gowing, *Real Time Television Coverage of Armed Conflicts and Diplomatic Crises: Does it Pressure or Distort Foreign Policy Decisions*, (Cambridge: The Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy - John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 1994).

Милован Милутиновић, *Рат је почео ријечима – Босна и Херцеговина деведесетих*, (Бања Лука: Независни Универзитет Бања Лука, 2010).

Nijaz Mujaknović, *Zločin s predumišljajem: 197 dana u logorima Omarska i Manjača*, drugo izdanje (Sarajevo: Dobra knjiga, 2019).

Dejvid Oven, *Balkanska odiseja*, (Beograd: Radio B92, 1996).

Jovana Kolarić, *Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru*, (Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2021).

Muharem Krzić, *Svjedočiti zločin i bosnojublje*, (Sarajevo: Bošnjačka liga – Pokret za ravnopravnost, Istraživačko – dokumentacioni centar, 2003).

Слободан М. Пенезић, *Однос уређивања и пословања медија у условима кризе медија*, докторска дисертација, (Београд: Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, 2018).

Борис Радаковић, *Усташка упоришта под Козаром током Другог свјетског рата*, (Бања Лука: Удружење архивских радника Републике Српске, Архив Републике Српске; Приједор: ЈУ Национални парк „Козара“; Београд: Музеј жртава геноцида, 2021).

Душко Тадић, *Дневник првог хашког заточеника – Случај Тадић-бр.ИТ-94-1-Т*, (Београд: Хришћанска мисао, Хиландарски фонд; Фоча: Универзитетски образовани православно богослови; Ваљево: Здужбина „Николај Велимировић и Јустин Поповић“, 2010).

Јован Ђулибрк, *Историографија холокауста у Југославији*, (Београд: Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2011).

Adis Hukanović, *Između sjećanja, poricanja i zaborava: Tri studije slučaja o kulturi sjećanja u BiH 20 godina nakon rata -Događaji, narativi i interpretacija narativa 1992. godine: Slučaj Prijedora*, (Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2015).

Mick Hume, *Whose war is it Anyway?: The dangers of the journalism of attachment*, (London: Living Marxism magazin 1997, reprint 2000).

Група аутора, *Република Српска у Одбрамбено-отаџбинском рату – Историјски преглед*, Друго измјењено издање, (Бања Лука: РЦИРЗ, 2018).

Закључни Извјештај Независне међународне комисије за истраживање страдања Срба у Сарајеву у периоду 1991-1995. године, (Бања Лука: 2020).

